

ISSN 1392–6195 (print)
ISSN 2029–2058 (online)
JURISPRUDENCIJA
JURISPRUDENCE
2010, 3(121), p. 233–250.

BENDRASKOLIO PAREIGOS ATLYGINTI ŽALĄ APIMTIS TAIKANT DELIKTINĘ ATSAKOMYBĘ: SOLIDARIOJI AR DALINĖ ATSAKOMYBĖ?

Simona Selelionytė-Drukteinienė

Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto
Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 2714 587
Elektroninis paštas ckk@mruni.eu

Pateikta 2010 m. balandžio 22 d., parengta spausdinti 2010 m. rugpjūčio 10 d.

Anotacija. *Vienas pagrindinių klausimų skolininkų daugeto deliktinės atsakomybės atveju – nustatyti kiekvieno bendraskolio pareigos atlyginti padarytą žalą apimtį. Solidarioji atsakomybė labiau atitinka nukentėjusiojo interesus nei dalinė atsakomybė, tačiau yra daug didesnė našta pažeidėjams. Siekiant tinkamai subalansuoti nukentėjusiojo ir pažeidėjo interesus, turi būti rastos taisyklės, kurios padėtų nustatyti, kuri atsakomybės rūšis – solidarioji ar dalinė – konkrečiu atveju turi būti taikoma. Straipsnyje, pagal pasirinktus kriterijus į grupes skirstant skolininkų daugeto situacijas deliktinės atsakomybės atvejais, siekiama argumentuotai pagrįsti atsakomybės apimtį lemiančios taisyklės taikymą kiekvienoje iš šių grupių.*

Reikšminiai žodžiai: *deliktinė atsakomybė, solidarioji atsakomybė, dalinė atsakomybė, skolininkų (pažeidėjų) daugetas.*

Ivadas

Skolininkų daugeto atsakomybės atveju deliktinės atsakomybės sąlygų tyrimo ir prievolės atlyginti nukentėjusiojo patirtą žalą nagrinėjimo procesas yra sudėtingas. Visų pirma, tai lemia būtinybė išanalizuoti ne vieno, o dviejų ar daugiau kaltinamų žalos padarymu asmenų veiksmus, ir tai savaiame apsunkina bylos nagrinėjimą. Vis dėlto galima konstatuoti, kad daugeliu atvejų svarbiausia problema tampa nustatyti kiekvieno iš atsakovų pareigos atlyginti padarytą žalą apimtį. Ne veltui dalinės bei solidariosios atsakomybės taisyklių taikymas problemų kėlė jau romėnų teisėje¹. Neginčytinai dalinės atsakomybės taisyklė labiau palanki skolininkams nei nukentėjusiajam. Ir atvirkščiai – solidarioji atsakomybė geriausiai atitinka nukentėjusiojo interesus, nes bendraskolių nemokumo rizika perkeliama skolininkams. Be to, pastaruoju atveju skolininkams, siekiantiems pasidalyti pareigos atlyginti žalą apimtį tarpusavyje ir dėl to nesutariantiems gražiuoju, tenka patirti du bylinėjimosi procesus: pirmąjį – dėl žalos atlyginimo kreditoriui ir antrąjį – atgręžtinio reikalavimo tvarka dėl pareigos atlyginti žalą apimties nustatymo bei skolos priteisimo iš kitų bendraskolių. Vienas iš svarbiausių uždavinių deliktų teisėje – tinkamai subalansuoti nukentėjusiojo ir skolininko interesus, todėl teisė turi ieškoti konkrečių taisyklių, kurios padėtų nustatyti bendraskolių pareigos atlyginti žalą apimtį jų daugeto atveju. Solidariosios atsakomybės taisyklės taikymas pagrįstas nuostata, kad bendrais veiksmais sukėlę žalą asmenys ją privalo atlyginti visi kartu (solidariai). Tačiau kyla klausimas, kaip suvokti veiksmų bendrumą – kaip subjektyvų bendrininkavimą ar plačiau? Ar teisinga nukentėjusiojo atžvilgiu taikyti skolininkų dalinės atsakomybės taisyklę, jeigu žala atsirado atskirai neteisėtai veikiant keliems skolininkams, nesusitarusiems dėl neteisėtų veiksmų ar žalos padarymo, kartais net nežinanties vienas apie kito neteisėtus veiksmus, tačiau jei žala atsirado tik kaip visų jų veiksmų padarinys? Koks atsakymas turėtų būti pateiktas, jeigu aišku, kad žalą nukentėjusiajam sukėlęs asmuo yra tarp atsakovų ir visi jie veikė pavojingai bei galėjo sukelti žalą, kuri atsirado, tačiau dėl įrodymų trūkumo išlieka neaišku, kieno veiksmai faktiškai buvo žalingi? Nėra paprasta pateikti atsakymus į iškeltus bei kitus klausimus, kurie kyla skolininkų daugeto situacijose sprendžiant dėl jų pareigų apimties. Vis dėlto skolininkų daugeto situacijos gali būti skirstomos argumentuotai pagrindžiant bendraskolio pareigos atlyginti padarytą žalą apimtį lemiančios konkrečios taisyklės taikymą kiekvienoje iš grupių. Šio straipsnio tikslas – remiantis užsienio valstybių doktrina ir praktika, Lietuvos pozityviosios teisės ir teismų praktikos analize atsakyti į klausimą, kokie teisiniai instrumentai turi būti naudojami, siekiant pagrįsti dalinės ar solidariosios atsakomybės taikymą sisteminiu požiūriu suskirstytais skolininkų daugeto atvejais. Atsižvelgiant į keliamą tikslą šio straipsnio tyrimo objektas – Lietuvos Respublikos teisėje naudotini teisiniai instrumentai, padedantys nustatyti individualios pareigos atlyginti padarytą žalą apimtį deliktinėje prievolėje pažeidėjų daugeto atveju. Pažymėtina, kad straipsnyje analizuojamos problemos plačiau nebuvo tirtos Lietuvos mokslinėje literatūroje. Už-

1 Žr., pvz., Zimmermann, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996, p. 991–993.

sienio literatūroje šiuos klausimus analizavo B. Winigeris, H. Koziolas, B. A. Kochas, R. Zimmermannas, W. Gerven, C. van Damas ir kiti autoriai.

Straipsnyje taikomi sisteminis, teleologinis ir lyginamasis teisės metodai.

2. Skolininkų daugetas deliktinėje atsakomybėje. Atvejų klasifikacija

Skolininkų (pažeidėjų) daugetu deliktinėje atsakomybėje laikomi atvejai, kai už nukentėjusiojo patirtą žalą atsakyti privalo daugiau nei vienas asmuo². Pagal bendrąją Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse³ (toliau – LR CK arba CK) įtvirtintą taisyklę, esant skolininkų daugetui, jų pareiga kreditoriui yra dalinė (LR CK 6.5 straipsnis). Atsižvelgiant į tokį teisinį reglamentavimą, pagrįstą suvokimu, kad kiekvienas privalo atlyginti tik tą žalą, kurią savo veiksmais sukėlė, solidariosios atsakomybės taikymui konkrečiu atveju būtinas teisinis pagrindas – teisės norma, numatanti solidarią pareigą susiklosčiusioje situacijoje. LR CK tėra vos kelios nuostatos, reglamentuojančios solidariosios atsakomybės klausimus, be to, šios nuostatos gana lakoniškos: CK 6.6 straipsnio 3 dalis numato, kad solidarioji skolininkų pareiga preziumuojama, jeigu prievolė susijusi su kelių asmenų veiksmais padarytos žalos atlyginimu, o CK 6.279 straipsnio 1 dalyje įtvirtina, kad bendrai padarę žalos asmenys nukentėjusiam asmeniui atsako solidariai. Solidariąją atsakomybę įtvirtinančios LR CK 6.279 straipsnio 4 dalies, 6.265 straipsnio 1 ir 2 dalių, 6.270 straipsnio 3 ir 4 dalių normos taikytinos specialioms atvejams. Visus kitus pareigos atlyginti žalą apimties atvejus esant skolininkų daugetui reglamentuoja gana glaustos LR CK 6.6 straipsnio 3 dalies ir 6.279 straipsnio 1 dalies normos. Realios gyvenimiškos situacijos, kuriose keli asmenys vienu ar kitu būdu dalyvauja sukeldami nukentėjusiajam žalą, yra labai įvairios. Todėl kyla klausimas, kokie teisiniai instrumentai turėtų padėti nustatyti, kada pažeidėjams taikytina solidari, o kada dalinė atsakomybė. Siekiant identifikuoti šiuos instrumentus, autorės nuomone, visų pirma dera sisteminiu požiūriu suskirstyti dažniausiai pasitaikančius atvejus, kuriais žalos atsiradimo mechanizme dalyvauja keli asmenys. Manytume, kad šie atvejai turėtų būti skirstomi pagal neteisėtus veiksmus⁴ ir kilusią žalą saistančio priežastinio ryšio pobūdį į dvi dideles grupes, t. y. bendrininkavimo atvejus siaurąja prasme bei skolininkų daugeto atvejus nesant bendrininkavimo siaurąja prasme. Atskirai aptartini konkuruojančių priežasčių atvejai, kai bendrininkavimas jokia prasme neįžvelgtinas, tačiau, vadovaujantis straipsnyje išdėstytais motyvais, skolininkams taikytina solidarioji atsakomybė.

1. *Bendrininkavimo atvejai siaurąja prasme*, kurie dar gali būti skirstomi į subjektyvų ir objektyvų bendrininkavimą:

1.1. *Subjektyvus bendrininkavimas* (Anglijos teisėje vadinama *joint tortfeasors*, Vokietijos – *Mittäter*). Tai atvejai, kai keli pažeidėjai veikia bendrai, t. y. turėdami *bend-*

2 Mikelėnas, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 126.

3 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

4 Sąvokos „neteisėtas veiksmas“, „neteisėtas veikimas“ šiame straipsnyje apima ir neteisėtą neveikimą, nebent iš konteksto būtų aišku esant priešingai.

ra⁵ ketinimą⁵ sukelti žalą⁶. Subjektyvus bendrininkavimas apima visas bendrininkavimo darant nusikaltimą rūšis, t. y. organizavimą, kurstymą, padėjimą, bendrą nusikaltimo vykdymą. Žinoma, subjektyvus bendrininkavimas gali būti konstatuotas ir tais atvejais, kai atliktuose veiksmuose nenustatoma nusikaltimo sudėtis, tačiau dažniausiai šie veiksmai nusikalstami.

1.2. *Objektyvus bendrininkavimas*⁷, kitaip – kelių pavienių priežasčių sąveikos sukeltos žalos atvejai (Anglijos teisėje vadinami *several concurrent tortfeasors*, Vokietijos – *Nebentäter*). Tai atvejai, kai žala atsiranda tik dėl kelių atskirų, pavienių priežasčių sąveikos, t. y. keli pažeidėjai veikia atskirai neturėdami ketinimo sukelti žalą (dažniausiai – visi neatsargiai), vienas apie kito neteisėtus veiksmus dažniausiai nežinodami, tačiau žala atsiranda tik dėl to, kad kiekvieno jų veiksmai buvo būtina žalos atsiradimo priežastis.

Apibendrinant galima konstatuoti, kad tiek subjektyvaus, tiek objektyvaus bendrininkavimo atvejais žala atsiranda kaip kelių pažeidėjų sferai priklausančių priežasčių padarinys: pirmuoju atveju – pažeidėjams veikiant kartu, bendrai; antruoju – pažeidėjams veikiant atskirai, dažniausiai vienam apie kitą nežinant, tačiau tokiu būdu, kad žala yra tik visų pažeidėjų veiksmų padarinys.

2. *Skolininkų daugeto atvejai, nesant bendrininkavimo siaurąja prasme, – alternatyvių priežasčių situacija* (angl. *several potential tortfeasors, alternative tortfeasors*). Tai atvejai, kai yra žinoma, jog žalą sukėlęs pažeidėjas yra tarp pavojingus veiksmus atlikusių asmenų; tačiau neaišku, kuris faktiškai sukėlė žalą, nes esamoje situacijoje nukentėjusiojo žalą galėjo sukelti bet kuris iš pavojingai veikusiųjų. Prie šių situacijų priskirtinos klasikiniu vadovėliniu pavyzdžiu tapusios „medžioklės bylos“, spręstos ne vienoje Vakarų Europos jurisdikcijoje: keli medžiotojai vienu metu iššauna iš vienodų ginklų vienodomis kulkomis; viena kulka atšoka rikošetu ir sužaloja atsitiktinį praeivį⁸. Jeigu šioje situacijoje iš faktinių aplinkybių visumos neįmanoma nustatyti, kurio medžiotojo kulka praeivį sužalojo, turime alternatyvių priežasčių atvejį – kiekviena iš kulku galėjo sužaloti praeivį, viena iš jų jį sužalojo, tačiau neaišku kuri.

3. Atskirai išskirtina dar viena grupė – *konkuruojančių priežasčių atvejai*⁹. Tai atvejai, kai keli pažeidėjai veikia atskirai, nesutarę tarpusavyje, ir yra nustatoma,

5 Anglų teisinėje literatūroje, siekiant pabrėžti veiksmų bendrumo aspektą, šie pažeidėjai vadinami „joint“ pažeidėjais.

6 Kartu pažymėtina, kad didžiojoje dalyje Europos jurisdikcijų solidarioji atsakomybė taikoma nustačius dalyvavimą neteisėtoje veikloje, nepaisant realaus ketinimo sukelti žalą. Žr. Winiger, B., et al. *Digest of European Tort Law, Vol. 1: Essential Cases on Natural Causation*. Vienna: Springer-Verlag, 2007, p. 352.

7 Nors iš pirmo žvilgsnio terminas „objektyvus bendrininkavimas“ gali sukelti klausimų ar net prieštaringų reakcijų, tačiau, autorės nuomone, būtent toks terminas geriausiai atspindi šiai grupei priskirtinų neteisėto veikimo atvejų pobūdį: kaip matysime, šiais atvejais keli pažeidėjai veikia atskirai vienas nuo kito, tačiau žala atsiranda tik kaip visų pažeidėjų veiksmų padarinys. Taigi nėra pažeidėjų bendrininkavimo tikraja, klasikine subjektyviaja prasme; veiksmų bendrumas pasireiškia tuo, kad, nesant bent vienos iš priežasčių, žala nebūtų atsiradusi.

8 Žr., pvz., Gerven, W., et al. *Tort Law*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2000, p. 442–444.

9 Autorės siūlomo termino šiam tipui apibrėžti nederėtų painioti su Anglijos teisėje vartojamu „pavienių konkuruojančių pažeidėjų“ (angl. *several concurrent tortfeasors*) terminu, skirtu apibrėžti šiame straipsnyje pateikiamiems objektyvaus bendrininkavimo atvejams. Žr., pvz., Gerven, W., *ibid.*, p. 436, 464–465.

kad kiekvienas iš pažeidėjų, veikdamas be kitų, būtų sukėlęs tokią žalą, kuri faktiškai buvo sukelta. Pavyzdžiui, dvi gamyklos (A ir B) teršia aplinką ir apnuodija ieškovui priklausantį tvenkinį, kuriame auginamos žuvis, dėl to jos išdvesia. Jeigu byloje nustatoma, kad, aplinką teršus tik gamyklai A (t. y. nesant B neteisėtų veiksmų), tvenkinio vanduo būtų apnuodytas ir tiek pat žuvų būtų išdvesę bei jeigu įrodoma, kad analogiškas rezultatas būtų buvęs tvenkinį teršiant tik gamyklai B, turime klasikinį konkuruojančių priežasčių atvejį. Šiuo atveju kiekvienas iš atsakovų gali įrodinėti, kad žala būtų atsiradusi net ir be jo neteisėtų veiksmų. Kita vertus, visiškai aišku, kad jei kito pažeidėjo neteisėtų veiksmų nebūtų buvę, tas pažeidėjas, kurio veiksmus analizuojame, šią žalą būtų sukėlęs, ir atvirksčiai. Taigi šiuo atveju priežastys yra *pavienės ir nepriklausomos* viena nuo kitos, tačiau kiekviena iš priežasčių būtų sukėlusি tokią pačią žalą, kaip sukėlė abi priežastys.

2. Individualios pareigos atlyginti žalą apimtis pažeidėjų daugeto atveju

2.1. Subjektyvus bendrininkavimas

Iš anksčiau pateiktos klasifikacijos matyti, kad pažeidėjų veiksmų bendrumo intensyvumas pateiktose tipinėse situacijose yra labai skirtingas. Akivaizdu, kad intensyviausias bendrumas egzistuoja subjektyvaus bendrininkavimo atveju, esant ketinimui sukelti žalą arba, nors tokio ketinimo ir nesant, tačiau kiekvienam iš pažeidėjų subjektyviai pageidaujant prisidėti prie daromų neteisėtų veiksmų ir prie jų prisidedant. Vis dėlto subjektyvaus bendrininkavimo atvejų ypatybė yra ta, kad konstatuoti faktinio priežastinio ryšio tarp neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos buvimą dažnai yra neįmanoma. Pavyzdžiui, neįmanoma atsakyti į klausimą, ar nukentėjęsysis būtų patyręs žalą, jeigu kurstytojas nebūtų kurstęs vagystės vykdytojo padaryti nusikaltimą, padėjėjas nebūtų stebėjęs nusikaltimo vietas, siekdamas išpėti apie bendrininkams gresiantį pavojų būti užkluptiems, ir pan. Tai vadinamieji „psichologinio priežastinio ryšio“ atvejai¹⁰.

Visų Europos jurisdikcijų šiuolaikinė teisė pripažįsta, kad faktinis priežastinis ryšys turi būti konstatuotas siekiant padaryti išvadą, kad tarp neteisėto veiksmo ir atsiradusių neigiamų pasekmių egzistuoja teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys kaip būtina deliktinės atsakomybės sąlyga¹¹. Lietuva šiuo atžvilgiu ne išimtis – tiek teisės doktrinoje¹²,

10 Plačiau žr., pvz., Gerven, W., *supra* note 8, p. 430; Winiger, B., *supra* note 6, p. 344–347.

11 Daugumoje Europos jurisdikcijų faktinio priežastinio ryšio konstatavimu nepasiribojama – priežastinio ryšio nustatinėjimo procesas skirstomas į dvi stadijas; pirmoje stadijoje nustačius faktinio priežastinio ryšio egzistavimą pereinama į antrą stadiją, kurioje turi būti nustatytas teisinis priežastinis ryšys. Išimtimi galėtų būti laikoma tik Belgija, kurioje apsiribojama vienintele – faktinio priežastinio ryšio – konstravimo stadija. Žr. *European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law. Text and Commentary*. Vienna: Springer-Verlag, 2004, p. 43; Winiger, B., *supra* note 6, p. 99–101.

12 Winiger, B., *supra* note 6, p. 70–71; Mizaras, V. Lietuvos deliktų teisės aktualijos ir tendencijos. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos: mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 69–70.

tiek teismų praktikoje¹³ ne kartą konstatuota, kad priežastinio ryšio nustatymo civilinėje byloje procesą sąlygiškai galima skirstyti į du etapus; pirmame etape, naudojant *conditio sine qua non* testą (ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija), nustatomas faktinis priežastinis ryšys, o antrame etape sprendžiamas teisinio priežastinio ryšio klausimas. Dvi priežastinio ryšio stadijas pripažįstančiose valstybėse, nenustačius faktinio priežastinio ryšio, laikoma, kad priežastinis ryšys nėra konstatuotas, ir į teisinio priežastinio ryšio tyrimo stadiją nepereinama. Tačiau susiklosto gyvenimiškų situacijų, kuriose nors ir sunku konstatuoti faktinio priežastinio ryšio egzistavimą, tačiau iš faktinių aplinkybių visumos kyla poreikis palengvinti nukentėjusiojo padėtį. Tokiose situacijose ieškomi teisiškai pagrįsti sprendimai, palengvinantys priežastinio ryšio nustatinėjimo procesą. Viena iš tokių situacijų yra mūsų analizuojami subjektyvaus bendrininkavimo atvejai, kai neįmanoma nustatyti, ar žalingi padariniai būtų atsiradę, jei analizuojamas pažeidėjas nebūtų atlikęs neteisėtų veiksmų. Šiose situacijose neteisėtų veiksmų (dažniausiai – nusikalstamų, visais atvejais – neteisėtų) pobūdis bei kaltės forma lemia poreikį lengvinti nukentėjusiojo padėtį. Vienas iš galimų sprendimo variantų – taikyti solidariją atsakomybę. Tokiu būdu preziumuojamas priežastinis ryšys tarp žalingai visų veikusių asmenų veiksmų ir kilusios žalos. Būtent tokį sprendimą pripažįsta nemaža dalis Europos jurisdikcijų¹⁴. Vokietijoje speciali solidariosios atsakomybės taisyklė subjektyvaus bendrininkavimo atveju yra įtvirtinta pačiame Civiliniame kodekse (vok. *Bürgerliches Gesetzbuch*, sutr. BGB)¹⁵. Analogišką sprendimą siūlo Europos deliktų teisės principų (toliau – PETL) kūrėjai 9:101 straipsnio 1 dalies (a) punkte įtvirtindami tokią nuostatą: atsakomybė yra solidarioji, jeigu visa nukentėjusiojo patirta žala arba aiški jos dalis priskirtina dviem ar daugiau asmenų. Atsakomybė yra solidarioji, jeigu asmuo sąmoningai dalyvavo atliekant neteisėtus veiksmus, kurie sukėlė žalą nukentėjusiajam, arba kurstė

13 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *J. R. v. VŠĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos* (bylos Nr. 3K-3-206/2005); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. Vilniaus universiteto Santariškių klinikos* (bylos Nr. 3K-3-556/2005); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *L. B. ir kt. v. DNSB „Medvėgalis“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-7-345/2007).

14 Winiger, B., *supra* note 6, p. 347–349. Yra jurisdikcijų, kuriose teisiškai ši problema sprendžiama kitaip, tačiau rezultatas pasiekiamas analogiškai: pvz., Prancūzijos teisėje vadovaujamosi *faute commune* (kitur – *faute collective*) koncepcija, reiškiančia, kad keli neteisėtai veike asmenys turi atsakyti už visą žalą solidariai, jeigu susiduriama su sunkumais nustatant konkretų jų dalyvavimą sukeliant žalą laipsni. Ten pat, p. 284, 350. Taip pat žr. Van Dam, C. *European Tort Law*. Oxford, New York: University Press, 2006, p. 288.

15 BGB § 830: (1) Haben mehrere durch eine gemeinschaftlich begangene unerlaubte Handlung einen Schaden verursacht, so ist jeder für den Schaden verantwortlich. Das Gleiche gilt, wenn sich nicht ermitteln lässt, wer von mehreren Beteiligten den Schaden durch seine Handlung verursacht hat. (2) Anstifter und Gehilfen stehen Mittätern gleich. Vokietijos Civilinis kodeksas (Bürgerliches Gesetzbuch) [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-03-15]. <<http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>>.

(1) If more than one person has caused damage by a jointly committed tort, then each of them is responsible for the damage. The same applies if it cannot be established which of several persons involved caused the damage by his act. (2) Instigators and accessories are equivalent to joint tortfeasors. Vokietijos civilinio kodekso vertimas į anglų kalbą [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-03-15]. <http://bundesrecht.juris.de/englisch_bgb/index.html>.

ar skatino kitus tokius veiksmus atlikti¹⁶. Bendrųjų pagrindų sistemos projekto (angl. *Draft Common Frame of Reference*, sutr. *DCFR*)¹⁷ VI knygos 6:105 straipsnis numato, kad tais atvejais, kai keli asmenys yra atsakingi už tą pačią teisiškai aktualią žalą, jie atsako solidariai¹⁸. LR CK 6.279 straipsnio 1 dalies norma, šiuo atveju taikoma kartu su platesnės apimties LR CK 6.6 straipsnio 3 dalies norma, taip pat numato, kad *bendrai padarę žalos* asmenys nukentėjusiam asmeniui atsako solidariai.

2.2. Objektvyvus bendrininkavimas

Objektyvaus bendrininkavimo atveju pažeidėjų veiksmų bendrumas nėra akivaizdžiai išreikštas. Šiais atvejais jokio susitarimo sukelti žalą ar dalyvauti atliekant neteisėtus veiksmus nėra. Vis dėlto kiekvienas iš pažeidėjų prisideda prie žalos atsiradimo iš esmės – be jo žala (visa apimtimi) apskritai nebūtų atsiradusi. Taigi šiuo atveju, priešingai nei nemažos dalies subjektyvaus bendrininkavimo atveju, konstatuojamas faktinio priežastinio ryšio tarp kiekvieno iš pažeidėjų veiksmų ir atsiradusios žalos egzistavimas. Kadangi objektyvaus bendrininkavimo atveju kelios priežastys yra atskiros, tačiau priklausomos viena nuo kitos, šia *priklausomybės* prasme galima konstatuoti žalos *nedalimumą* bei veiksmų bendrumą objektyviaja prasme.

Didžiojoje dalyje Europos jurisdikcijų objektyvaus bendrininkavimo atvejai nei teisės doktrinoje, nei teisės aktuose nėra skiriami nuo subjektyvaus bendrininkavimo atvejų¹⁹. Tačiau Vokietijos²⁰ teisėje pažeidėjų skirstymas į *Mittäter* ir *Nebentäter* yra labai svarbus: nors abiem atvejais pripažįstama solidarioji atsakomybė, tačiau pirmuoju atveju taikoma speciali BGB 830 straipsnyje įtvirtinta norma, antruoju – remiamasi bendra BGB 823 straipsnyje įtvirtinta norma²¹.

Remiantis PETL komentaru, kelių pavienių priešasčių sąveikos sukeltos žalos atvejis solidarioji atsakomybė taikoma pagal PETL 9:101 straipsnio 1 dalies (b) punkto

16 Art. 9:101 par. 1: Liability is solidary where the whole or a distinct part of the damage suffered by the victim is attributable to two or more persons. Liability is solidary where: (a) a person knowingly participates in or instigates or encourages wrongdoing by others which causes damage to the victim.

17 *Draft Common Frame of Reference*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-04-20]. <http://webh01.ua.ac.be/storme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf>.

18 6:105: Where several persons are liable for the same legally relevant damage, they are liable solidarily.

19 Winiger, B., *supra* note 6, p. 350–351.

20 Taip pat Austrijos.

21 BGB § 823: (1) Wer vorsätzlich oder fahrlässig das Leben, den Körper, die Gesundheit, die Freiheit, das Eigentum oder ein sonstiges Recht eines anderen widerrechtlich verletzt, ist dem anderen zum Ersatz des daraus entstehenden Schadens verpflichtet. (2) Die gleiche Verpflichtung trifft denjenigen, welcher gegen ein den Schutz eines anderen bezweckendes Gesetz verstößt. Ist nach dem Inhalt des Gesetzes ein Verstoß gegen dieses auch ohne Verschulden möglich, so tritt die Ersatzpflicht nur im Falle des Verschuldens ein. Vokietijos Civilinis kodeksas (Bürgerliches Gesetzbuch) [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-03-15]. <<http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>>.

(1) A person who, intentionally or negligently, unlawfully injures the life, body, health, freedom, property or another right of another person is liable to make compensation to the other party for the damage arising from this. (2) The same duty is held by a person who commits a breach of a statute that is intended to protect another person. If, according to the contents of the statute, it may also be breached without fault, then liability to compensation only exists in the case of fault. Vokietijos Civilinio kodekso vertimas į anglų kalbą [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-03-15]. <http://bundesrecht.juris.de/englisch_bgb/index.html>.

normą²², numatančią, kad atsakomybė yra solidarioji, jeigu visa nukentėjusiojo patirta žala arba aiški jos dalis priskirtina dviem ar daugiau asmenų; atsakomybė yra solidarioji, jeigu vieno asmens savarankiški veiksmai ar veikla sukelia žalą nukentėjusiajam bei nustatoma, kad ta pati žala²³ yra priskirtina ir kitam asmeniui²⁴.

Lietuvoje pagrindas taikyti solidariają atsakomybę, kaip ir subjektyvaus bendrininkavimo atvejais, nagrinėjamais atvejais yra LR CK 6.6 straipsnio 3 dalies norma, kuri taikoma kartu su specialia LR CK 6.279 straipsnio 1 dalies norma. Šis teiginys grindžiamas anksčiau padaryta išvada, kad objektyvaus bendrininkavimo atvejais konstatuojamas veiksmų bendrumas objektyviaja (priežasčių priklausomybės viena nuo kitos) prasme. Specialiais objektyvaus bendrininkavimo atvejais taikytinos kitos normos:

- didesnio pavojaus šaltinio sukeltos žalos atvejais – LR CK 6.270 straipsnio 3 dalies norma, numatanti, kad jeigu dėl didesnio pavojaus šaltinio valdymo netekimo yra ir valdytojo kaltės, tai šis ir didesnio pavojaus šaltinį neteisėtai užvaldęs asmuo atsako solidariai; arba to paties straipsnio 4 dalies norma, numatanti, kad jeigu žala trečiajam asmeniui padaryta dėl kelių didesnio pavojaus šaltinių sąveikos, tai šių didesnio pavojaus šaltinių valdytojai atsako solidariai;
- specialiame gamintojo (pardavėjo) atsakomybės už netinkamos kokybės produktu sukeltą žalą delikte – LR CK 6.296 straipsnio norma, numatanti, kad jeigu žala atsirado dėl kelių asmenų (pvz., netinkamos kokybės produkto gamintojo ir asmens, įkomponavusio šį produktą į kitą daiktą) veiksmų, šie asmenys atsako solidariai.

2.3. Alternatyvių priežasčių atvejai

Bendrininkavimo siaurąja prasme neižvelgiame alternatyvių priežasčių atveju – šiose situacijose žalą galėjo sukelti bet kurio (potencialaus) pažeidėjo²⁵ veiksmai, tačiau faktiškai sąlygojo tik vieno iš (potencialių) pažeidėjų veiksmai (ar kelių, tačiau ne visų). Taigi šiuo atveju susiduriama su faktinio priežastinio ryšio nustatymo problema: nors aišku, kad faktinis priežastinis ryšys tarp kažkurio iš veiksmų ir atsiradusių pasekmių tikrai egzistuoja, tačiau neaišku, kurio konkrečiai tiriama atsakovo veiksmai faktiniu priežastiniu ryšiu sietini su atsiradusiomis pasekmėmis. Siekiant išspręsti tokio pobūdžio problemą nukentėjusiojo naudai, teisė siūlo specialias taisykles. Priešingu atveju nukentėjusysis liktų bejėgis – žala jam nebūtų atlyginta tik dėl to, kad nepavyko įrodyti priežastinio ryšio, nors visiškai aišku, kad pavojingai veikė ne jis ir kad vienas (ar keli) iš pavojingai veikusiųjų žalą tikrai sukėlė.

22 Art. 9:101 par. 1: Liability is solidary where the whole or a distinct part of the damage suffered by the victim is attributable to two or more persons. Liability is solidary where: (b) one person's independent behaviour or activity causes damage to the victim and the same damage is also attributable to another person.

23 Remiantis PETL 9:101 str. 3 d., žala yra ta pati PETL 9:101 str. 1 d. (b) p. normos prasme, jeigu nėra pagrįsto pagrindo priskirti jos dalį atskiram atsakingam už žalą asmeniui.

24 *European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law. Text and Commentary*, supra note 11, p. 143.

25 Pažeidėjai vadinami potencialiais pažeidėjais, nes šioje situacijoje keletas asmenų veikė pavojingai, tačiau tikruoju pažeidėju, sukėlusiu žalą, galime laikyti tik vieną (ar kelis) iš jų.

Daugelio Europos valstybių teisėje alternatyvių priežasčių atveju taikoma solidariosios atsakomybės taisyklė, kuria vadovaujantis perkeliama įrodinėjimo našta atsakovams, t. y. numatoma, kad visi, kurie veikė pavojingai, turi atsakyti solidariai, jeigu neįrodo, kad žalos nesukėlė. Tai daroma įtvirtinus teisės akte specialią normą²⁶ arba teismų praktikos būdu²⁷.

Pažymėtina, kad PETL alternatyvių priežasčių atveju siūlo taikyti kitoki, novatorišką sprendimą: PETL 3:103 straipsnio 1 dalyje²⁸ įtvirtinta, kad veiksmų daugeto atveju, jeigu kiekvienas iš veiksmų potencialiai galėjo sukelti žalą, tačiau lieka neaišku, kuris iš jų žalą sukėlė, kiekvienas iš veiksmų laikomas žalos atsiradimo priežastimi pagal tikimybę, kad būtent šis veiksmas sukėlė nukentėjusiojo žalą. Taigi PETL alternatyvių priežasčių atveju siūlo (potencialių) pažeidėjų atžvilgiu ne tokią griežtą kaip solidariosios atsakomybės taisyklę – kiekvienu atveju turėtų būti įvertinama, kokia yra tikimybė, kad žalą sukėlė atskiras (potencialus) pažeidėjas. Įvertinus tikimybę, kiekvienam iš (potencialių) pažeidėjų taikoma tikimybę atitinkanti dalinė atsakomybė. Pavyzdžiui, „Medžioklės byloje“ tikimybė yra vienoda, todėl jei, tarkime, šovė keturi medžiotojai, kiekvienas iš jų turėtų atlyginti 25 proc. nukentėjusiojo patirtos žalos. Principų kūrėjų nuomone, kadangi šiuo atveju išlieka neaiškumas, kuris iš veikusių pavojingai asmenų žalą sukėlė, būtų neteisinga priversti visiškai atsakyti tą, kuris galbūt žalos nesukėlė. Kita vertus, remiantis PETL komentaru, alternatyvių priežasčių atveju būtų neteisinga neatlyginti nukentėjusiajam jo patirtos žalos²⁹.

Lietuvos teisėje alternatyvių priežasčių atvejams spręsti LR CK 6.279 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta speciali nuostata: „Jeigu žala galėjo atsirasti dėl kelių asmenų skirtingų veiksmų ir šie asmenys yra atsakingi už žalos atlyginimą, tačiau nustatoma, kad iš tikrųjų žala atsirado tik dėl vieno iš tų asmenų veiksmų, tai visi asmenys atsako kartu, išskyrus atvejus, kai kiti asmenys įrodo, kad žala negalėjo būti įvykio (veiksmų), už kurį jie yra atsakingi, rezultatas“³⁰. Remiantis šia norma priežastinio ryšio prezumpcija yra paneigiama – jeigu atsakovui pavyksta įrodyti, kad ne jo veiksmai sukėlė žalą, jo pareiga atlyginti žalą nenustatoma.

Taigi nors alternatyvių priežasčių atveju bendrininkavimo siaurąja prasme išvelgti negalime, tokius atvejus galime priskirti prie bendrininkavimo plačiąja prasme: bendrininkavimas šiuo atveju egzistuoja pavojingos, potencialai žalą galinčios sukelti veiklos bendro vykdymo prasme. Vis dėlto pažymėtina, kad užsienio teismų praktikos analizė

26 Pvz., Olandijos CK (ol. *Burgerlijk Wetboek*, sutr. BW) 6:99 str.: jeigu žala galėjo atsirasti dėl dviejų ar daugiau įvykių, už kuriuos yra atsakingi atskiri asmenys, ir jeigu nustatoma, kad žala atsirado mažiausiai dėl vieno iš šių įvykių, pareiga atlyginti žalą tenka kiekvienam iš šių asmenų, išskyrus atvejus, kai konkretus asmuo įrodo, kad žala nėra to įvykio, už kurį jis atsakingas, rezultatas (remtasi BW 6:99 straipsnio vertimu į anglų kalbą, pateiktu Gerven, W., *supra* note 8, p. 449). Taip pat Vokietijos BGB § 830 (1) antrasis sakinys.

27 Pvz., Prancūzijoje, Austrijoje.

28 Art. 3:103 par. 1: In case of multiple activities, where each of the alone would have been sufficient to cause the damage, but it remains uncertain which one in fact caused, each activity is regarded as a cause to the extent corresponding to the likelihood that it may have caused the victim's damage.

29 *European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law. Text and Commentary*, *supra* note 11, p. 48–49.

30 Matyti, kad LR CK 6.279 str. 4 d. normos pagrindu tapo Olandijos CK: BW 6:99 straipsnyje įtvirtinta norma.

leidžia daryti išvadą, jog kai kuriose valstybėse pripažįstamas solidariosios atsakomybės taikymas tokiais alternatyvių priežasčių atvejais (literatūroje vadinama „moderniais atvejais“), kai net tokio pobūdžio bendrumas negali būti konstatuotas. Pavyzdžiui, klasikiniu vadovėliniu pavyzdžiu tapusioje Olandijos aukščiausiojo teismo³¹ 1992 m. išspręstoje *B v. Bayer Nederland BV* byloje (dar vadinamoje „DES dukterų“ (angl. „*DES daughters*“) byla)³² buvo konstatuota, kad minėtas BW 6:99 straipsnis gali būti taikomas ir tais atvejais, kai pažeidėjų sąrašas nėra ribotas³³ ir kai faktinės aplinkybės rodo, kad kiekvienas iš pažeidėjų³⁴ veikė visiškai izoliuotai vienas nuo kito.

2.4. Konkuruojančių priežasčių atvejai

Pateikta analizė rodo, kad konkuruojančių priežasčių atvejai skiriasi tiek nuo objektyvaus bei subjektyvaus bendrininkavimo, tiek nuo alternatyvių priežasčių atvejų. Priešingai nei subjektyvaus bendrininkavimo atvejais, šiuo atveju nėra jokio bendro ketinimo. Priešingai nei objektyvaus bendrininkavimo atvejais, šiuo atveju žala nėra nulemta kelių pavienių priežasčių sąveikos. Šiuo atveju faktinio priežastinio ryšio neįmanoma nustatyti, nes kiekvienas iš atsakovų gali įrodinėti, kad žala būtų atsiradusi net ir be jo neteisėtų veiksmų, tačiau visiškai aišku, kad kiekvienas iš pažeidėjų žalą būtų sukėlęs neteisėtai veikdamas vienas. Todėl logiška, kad tokie pažeidėjai atsakytų solidariai – kiekvienas už žalą, kurią, laikytina, savo veiksmais sukėlė. Tai yra priimtas sprendimas visose Europos jurisdikcijose. Europos deliktų teisės principuose, siekiant pašalinti pažeidėjų galimybes gintis faktinio priežastinio ryšio nebuvimu, yra įtvirtintas 3:102 straipsnis, numatantis, kad: veiksmų³⁵ daugeto atveju, jeigu atskiras veiksmas galėjo tuo pačiu metu sukelti žalą, kiekvienas iš tų veiksmų laikomas nukentėjusiojo patirtos žalos atsiradimo priežastimi³⁶. Matyti, kad cituotoje normoje nėra įvardijama, jog konkuruojanti priežastis lėmė žalą, akcentuojant, kad tokia priežastis laikoma žalos atsiradimo priežastimi³⁷. PETL komentare³⁸ bei literatūroje³⁹ nurodoma, kad pagrindas taikyti

31 Ol. *Hoge Raad*.

32 Šioje byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl žalos atlyginimo šešioms ieškovėms, vėžiu sergančioms merginoms ir moterims. Byloje buvo įrodyta, kad susirgimą sukėlė nukentėjusiųjų motinų nėštumo metu naudotas hormonas Diethylstilbestrolas (sutr. DES). Atsakovais buvo patraukta 10 farmacijos įmonių, nukentėjusiųjų motinų nėštumo metu platinusių rinkoje DES. Byloje nepavyko įrodyti, kurios(-ių) iš kompanijų medikamentai buvo ieškovių motinų vartoti, taip pat ar nebuvo naudoti kito asmens, nepatraukto atsakovu, platinti medikamentai.

33 Dėl pažeidėjų gausos apskritai neaišku, ar žalos sukėlęs asmuo yra patrauktas atsakovu.

34 Šiuo atveju medikamentų platintojai vadinami pažeidėjais, nes visi atliko neteisėtus veiksmus (platino pavojingus medikamentus), priešingai nei „klasikinėse“ alternatyvių priežasčių situacijose, kai žalos nesukėlusiu atsakovų veikimas gali būti laikomas pavojingu, tačiau pats savaime nelaikytinas neteisėtu.

35 Remiantis PETL 3:101 str., kituose PETL straipsniuose vartojamas terminas „veiksmai“ apima tiek veiksmus, tiek veiklą (pvz., ypač pavojingo šaltinio valdymas).

36 Art. 3:102. Concurrent causes: In case of multiple activities, where each of them alone would have caused the damage at the same time, each activity is regarded as a cause of the victim's damage.

37 *European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law. Text and Commentary*, supra note 11, p. 44.

38 *Ibid.*, p. 45.

39 Winiger, B., supra note 6, p. 474–477.

solidariąją atsakomybę šiuo atveju būtų jau cituota PETL 9:101 straipsnio 1 dalies (b) punkto norma.

Iš sisteminės LR CK normų analizės galima daryti išvadą, kad pagrindas taikyti solidariąją atsakomybę šiuo atveju turėtų būti LR CK 6.6 straipsnio 3 dalies norma. Nesant bendrumo, poreikio šią normą taikyti kartu su LR CK 6.279 straipsnio 1 dalies norma konkuruojančių priešasčių atveju nėra.

3. Lietuvos teismų praktikos analizė

Lietuvos teismų praktikos analizė atskleidžia, kad žalą padariusiems asmenims *subjektyvaus bendrininkavimo* atveju yra taikoma solidarioji atsakomybė pagal LR CK 6.279 straipsnio 1 dalies ir 6.6 straipsnio 3 dalies normas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) 2008 m. rugsėjo 21 d. Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalgoje⁴⁰ (toliau – Apžvalga) konstatuota, kad „bendrai žalą padarę nusikalstamos veikos bendrininkai (vykdytojai, organizatoriai, kurstytojai, padėjėjai) nepriklausomai nuo bendrininkavimo formos atsako solidariai“. Iš Apžvalgos galima daryti išvadą, kad solidariosios atsakomybės taikymui esminę reikšmę turi aplinkybė, ar nusikaltimas padarytas *veikiant kartu*, konkrečių atliktų veiksmų (neveikimo) pobūdis nėra svarbus, todėl sprendžiant ieškinį dėl žalos atlyginimo neturi būti aiškinamasi, kokias konkrečiai pasekmes sukėlė kiekvieno iš bendrininkų veiksmai.

Itin plačiai dėl solidariąją atsakomybę reglamentuojančių LR CK normų taikymo LAT pasisakė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartyje civilinėje byloje *J. M. Š. v. VI Registrų centro Kauno filialas, antstolė L. U. D.*⁴¹ Šioje nutartyje konstatuota, kad „paprastai solidarioji atsakomybė deliktiniuose santykiuose taikoma tada, kai yra bent viena iš šių sąlygų: <...> 2) kai asmenis sieja *bendri veiksmai neteisėtų veiksmų* atžvilgiu, t. y. šiuo atveju solidarioji atsakomybė galima, net jei neteisėtai veikęs asmuo tiesiogiai nepadarė žalos, bet žino apie tiesiogiai žalą padariusio asmens veiksmų neteisėtumą; 3) kai asmenys, nors tiesiogiai ir nepadarė žalos, bet *prisideda prie jos kurstymo, inicijavimo ar provokacijos*, t. y. kai iš esmės juos sieja bendra kaltė, nesvarbu, tai padaryta tyčia ar dėl neatsargumo <...>“ (*išskirta autorės*).

Daugiau problemų Lietuvos teismuose dėl atsakovų pareigų atlyginti žalą apimties kyla nagrinėjant *objektyvaus bendrininkavimo* situacijas. Šiame straipsnyje pagrįsta, kad bendrumo intensyvumas šiose situacijose yra menkesnio laipsnio nei subjektyvaus bendrininkavimo situacijose. Vis dėlto ir šiose situacijose žala atsiranda tik dėl kelių priešasčių (priklausančių skirtingų pažeidėjų sferai) sąveikos.

40 Skelbta biuletenyje „Teismų praktika“ Nr. 29.

41 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *J. M. Š. v. VI Registrų centro Kauno filialas, antstolė L. U. D.* (bylos Nr. 3K-7-59/2008). *Teismų praktika*. 2008, Nr. 29.

Lietuvos teismų praktikoje, sekant LAT suformuota praktika, ilgą laiką laikytasi nuostatos, kad tais atvejais, kai atsakovų veiksmus ir žalą siejančio priežastinio ryšio pobūdis yra skirtingas, t. y. kai vieno atsakovo veiksmai buvo tiesioginė žalos atsiradimo priežastis, o kito veiksmai tik netiesiogiai turėjo įtakos žalai atsirasti, atsakovų atsakomybė yra dalinė⁴². Vienas iš akivaizdžių šios taisyklės taikymo pavyzdžių kasacinio teismo praktikoje – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje *R. L. ir kt. v. VĮ Registrų centras*⁴³. Šioje byloje buvo nagrinėjama situacija, kai nenustatytas fizinis asmuo, pasinaudojęs pamestu ieškovo pasu, notarų biure pasirašė paskolos sandorį, kuriuo pasiskolino iš byloje atsakove patrauktos kreditorės pinigines lėšas, užtikrindamas prievolės jas gražinti įvykdymą neva jam priklausančio nekilnojamojo turto hipoteka. Prieš tai kitame notarų biure neva ieškovo sutuoktinė išdavė notariškai patvirtintą sutikimą įkeisti neva jai bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančių nekilnojamojį turta. Be to, byloje buvo nustatyta, kad prieš sandorių sudarymą ieškovo ir jo sutuoktinės vardu nenustatyti asmenys gavo iš VĮ Registrų centro pažymėjimus ir pažymas, reikalingas sutikimui išduoti bei nekilnojamojo turto hipotekos sandoriui sudaryti, kurie vėliau buvo pateikti minėtoms notarėms. Atsakove patraukta kreditorė byloje pareiškė priešieškinių sandorių patvirtinusioms notarėms ir VĮ Registrų centrui⁴⁴. Šioje byloje apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad VĮ Registrų centras ir dvi notarės turi atsakyti pagal dalinės atsakomybės taisyklės – didžiausia suma daliai žalos atlyginti priteista iš notarės, kuri patvirtino paskolos ir nekilnojamojo turto hipotekos sandorį, t. y. kurios veiksmai buvo tiesioginė žalos atsiradimo priežastis, mažesnę dalį žalos įpareigota atlyginti notarė, patvirtinusi sutikimą sudaryti nekilnojamojo turto hipotekos sandorį, ir mažiausią – VĮ Registrų centras. Matyti, kad šioje situacijoje egzistuoja faktinis priežastinis ryšys tarp kiekvienos iš notarų bei VĮ Registrų centro veiksmų ir atsiradusios žalos, t. y. jei VĮ Registrų centro darbuotojai būtų atidžiau atlikę savo pareigas, nebūtų išdavę pažymų ir pažymėjimų dėl nekilnojamojo turto, žalos nebūtų atsiradę, nes nenustatyti asmenys nebūtų turėję galimybės sudaryti notariškai patvirtintus sandorius. Analogiškai galima konstatuoti ir dėl abiejų notarų neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos ryšio. Taigi darytina išvada, kad šioje situacijoje žala atsirado tik dėl kelių pavienių, atskirų priežasčių sąveikos⁴⁵.

42 Žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 26 d. nutartį civilinėje byloje *L. B. ir kt. v. DNSB „Medvėgalis“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-7-345/2007); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 9 d. nutartį civilinėje byloje *R. L. ir kt. v. VĮ Registrų centras* (bylos Nr. 3K-3-156/2005), taip pat cituotą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartį civilinėje byloje *J. M. Š. v. VĮ Registrų centro Kauno filialas, anistolė L. U. D.* (bylos Nr. 3K-7-59/2008). *Teismų praktika*. 2008, Nr. 29.

43 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje *R. L. ir kt. v. VĮ Registrų centras* (bylos Nr. 3K-3-156/2005).

44 Priešieškinyms buvo pareiškėtas ir dar keliems atsakovams, tačiau jų atsakomybės sąlygos nenustatytos.

45 Kadangi teismai tenkino atsakovės priešieškinių dalies reikalavimus, darytina išvada, kad buvo nustatytas ir teisinis priežastinis ryšys, nors tuo metu Lietuvos teismų priimtuose sprendimuose nebuvo pasisakoma dėl dviejų priežastinio ryšio nustatinėjimo stadijų.

Komentuota LAT spęsta byla atskleidžia, kad Lietuvos teisęje solidarioji atsakomybė taikoma kur kas siauriau nei Vakarų Europos valstybėse. Vis dėlto cituota 2008 m. kovo 26 d. LAT išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis leidžia daryti prielaidą, kad solidarioji atsakomybė, LAT nuomone, gali būti taikoma ir objektyvaus bendrininkavimo situacijose⁴⁶. Pagrindas šiai išvadai yra LAT suformuota teisės taikymo taisyklė, kad solidarioji atsakomybė deliktiniuose santykiuose taikoma tada, kai: „1) asmenis sieja *bendri veiksmai pasekmių atžvilgiu*; <...> 4) kai asmenų *nesieja bendri neteisėti veiksmai ir jie vienas apie kitą nežino*, bet padaro žalos, ir *neįmanoma nustatyti, kiek vienas ar kitas prisidėjo prie tos žalos atsiradimo*, arba žala atsirado *tik dėl jų abiejų veiksmų*“⁴⁷. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *A. Š. v. J. K., S. B., L. M., UAB DK „PZU Lietuva“*⁴⁸ akivaizdžiai patvirtinta, kad po išplėstinės teisėjų kolegijos nutarties priėmimo objektyvaus bendrininkavimo situacijose pradedama taikyti solidarioji atsakomybė⁴⁹.

Bylų, kuriose buvo nagrinėti *alternatyvių prižasčių atvejai*, aukštesnės instancijos Lietuvos teismų praktikoje nerasta. Kai kurios bylos, kuriose buvo taikyta alternatyvioms prižasčiams reglamentuoti skirta CK 6.279 straipsnio 4 dalies norma, iš tiesų nėra alternatyvių prižasčių situacijos. Pavyzdžiui, 2009 m. lapkričio 10 d. Lietuvos apeliacinis teismas išnaginėjo civilinę bylą⁵⁰, kurioje buvo nustatyta, kad:

- vienas iš atsakovų (A1) organizavo plėšimą ir jam vykdyti įdavė kitam atsakovui (A2) dujinį pistoletą;
- plėšimą įvykdė du vykdytojai (atsakovai A2 ir A3), vienas jų (A2) iššovė į ieškovą šaunamuoju ginklu, gautu iš atsakovo A4;
- atsakovo A4 neteisėti veiksmai buvo grindžiami tuo, kad jis sudarė sąlygas pasinaudoti teisėtai jo turimu šaunamuoju ginklu, kuris buvo laikomas pažeidžiant nustatytas taisykles ne seife, o gyvenamojo namo kambaryje esančios sekcijos stalčiuje, ir taip buvo sudaryta galimybė jį paimti gyvenimo draugės sūnėnui, atsakovui A3 (kuris ginklą perdavė juo vėliau iššovusiam A2). Baudžiamoji byla atsakovo A4 atžvilgiu, iškelta dėl šaunamojo ginklo, šaudmenų, sprogmenų ar

46 Solidari atsakomybė ir anksčiau pripažinta kai kuriose pavienėse LAT bylose, kuriose buvo sprendžiamos panašios situacijos. Žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 21 d. nutartį civilinėje byloje *V. B. v. G. A., AB „Lietuvos draudimas“* (bylos Nr. 3K-3-420/2006).

47 Nors pirmame ir ketvirtame cituotos nutarties punktuose nurodyti solidariosios atsakomybės taikymo pagrindai iš dalies sutampa, vis dėlto pirmame punkte nurodytas pagrindas yra platesnis, nes apima ir konkuruojančių prižasčių atvejus.

48 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *A. Š. v. J. K., S. B., L. M., UAB DK „PZU Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-33/2010).

49 Vis dėlto kai kurios ir po išplėstinės LAT teisėjų kolegijos nutarties spęstos bylos nutartys atspindi pritarimą ankstesniajai pozicijai. Žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje *S. U., D. U. ir G. U. v. D. N. ir Lietuvos valstybė* (bylos Nr. 3K-3-91/2010) ir toje pačioje byloje anksčiau priimtą Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 13 d. nutartį civilinėje byloje *S. U., D. U. ir G. U. v. D. N. ir Lietuvos valstybė* (bylos Nr. 2A-258/2009).

50 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje *V. P. v. D. D., G. Ž., E. Š., J. M., V. S.* (bylos Nr. 2A-585/2009).

sprogstamųjų medžiagų laikymo taisyklių pažeidimo (BK 255 str. 1 d.), buvo nutraukta suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui;

- A5 padėjo padaryti nusikaltimą (pažadėjo paslėpti nusikalstamu būdu įgytus daiktus ir savo pažadą tesėjo).

Kadangi baudžiamojoje byloje nebuvo įrodyta, kad atsakovai A1 ir A5 žinojo apie nusikaltimui padaryti paimtą šaunamąjį ginklą, jų atžvilgiu, autorės manymu, reikalavimas dėl žalos atlyginimo pagrįstai buvo atmestas. Atmesdamas reikalavimą dėl žalos atlyginimo atsakovo A4 atžvilgiu, Lietuvos apeliacinis teismas nurodė, kad CK 6.279 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos bendrosios solidarią atsakomybę numatančios taisyklės išimtis įtvirtinta CK 6.279 straipsnio 4 dalyje, kuri „reglamentuoja atvejus, kai keli asmenys atliko atskirus, o ne bendrus veiksmus. Įrodžius, kad žala atsirado būtent dėl vieno iš tų asmenų veiksmų, atsako tik tas asmuo, o kitiems asmenims atsakomybė neatsiranda“. Kaip pagrįsta šiame straipsnyje, CK 6.279 straipsnio 4 dalies norma yra skirta specialiam – alternatyvių priežasčių – atvejui reglamentuoti. Ši norma netaikytina bendrininkavimo siaurąja prasme atvejais. Taikant CK 6.279 straipsnio 4 dalyje įtvirtintą normą bendrininkavimo siaurąja prasme atvejais, galima pasiekti nepageidaujamą rezultatą, nes pagal šią normą neturėtų atsakyti asmuo, kuris, nors savo neteisėtais veiksmais prisidėjo prie žalos atsiradimo, tačiau faktiškai jos nesukėlė. Analizuojamoje situacijoje derėjo visų pirma nuspręsti, ar A4 veiksmai yra faktiniu priežastiniu ryšiu susiję su nukentėjusiojo patirta žala. Iš nutartyje pateiktų faktinių aplinkybių visumos galima daryti išvadą, kad byloje buvo prielaidų konstatuoti faktinio priežastinio ryšio egzistavimą. Kitame etape turėjo būti sprendžiama dėl teisinio priežastinio ryšio, t. y. ar atsiradę padariniai nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo (netinkamo šaunamojo ginklo laikymo). Konstatavus, kad teisinis priežastinis ryšys egzistuoja⁵¹, atsakovo A4 neveikimas laikytinas objektyvaus bendrininkavimo prasme susijęs su subjektyviųjų bendrininkų A2 ir A3 atliktais veiksmais ir, kaip pagrįsta straipsnyje, jis turėtų atsakyti kaip solidarūs bendraskolis kartu su atsakovais A2 ir A3.

Bylų, kuriose buvo nagrinėti *konkuruojančių priežasčių atvejai*, aukštesnės instancijos Lietuvos teismų praktikoje nerasta.

Apibendrinant Lietuvos teismų praktiką taikant deliktinę atsakomybę skolininkų daugeto situacijose, galima konstatuoti, kad pagrįstai pradedama atsisakyti pernelyg siauro požiūrio į solidariosios atsakomybės taisyklės taikymą. Vis dėlto atskleistas teismų praktikos nevienodumas rodo esant būtinybę skirstyti skirtingus kelių asmenų veiksmais sukeltos žalos atvejus. Nusprendus dėl konkretaus atvejo priklausomybės vienai iš straipsnyje išskirtų gupių, sudaromos prielaidos lengvai ir teisingai nuspręsti dėl solidariosios ar dalinės atsakomybės taikymo.

51 Nors šio straipsnio tyrimo tikslas nėra išanalizuoti priežastinio ryšio nustatymo procesą, tačiau iš Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje pateiktų faktinių aplinkybių galima daryti išvadą, kad teisinis priežastinis ryšys galėtų būti konstatuotas, nes: a) protingas asmuo, laikydamas šaunamąjį ginklą ne tam skirtoje, kitiems asmenims neprieinamoje vietoje, gali numatyti, kad juo bus pasinaudota nusikalstamai veiklai vykdyti; b) sukeltos žalos pobūdis (žala sveikatai, sukėjusi prašomą atlyginti neturtinę žalą) leidžia nustatyti platesnę atsakomybės apimtį; c) atsakomybės prigimtis (didesnio pavojaus šaltinio valdytojo atsakomybė be kaltės) leistų nustatyti siauresnę atsakomybės apimtį, tačiau būtina įvertinti tai, kad šioje situacijoje atsakovo A4 veiksmai buvo neatsargūs.

Išvados

1. Deliktų teisėje pripažįstama, kad bendrai kelių skolininkų sukelta žala privalo būti jų atlyginta solidariai. Neginčytinai pažeidėjų veiksmų bendrumas visų pirma apima subjektyvų bendrininkavimą, kai keli pažeidėjai veikia bendrai, t. y. turėdami bendrą ketinimą sukelti žalą ar veikti neteisėtai. Veiksmų bendrumas taip pat apima objektyvų bendrininkavimą, kai žala atsiranda tik dėl kelių atskirų, pavienių prižasčių sąveikos.

2. Solidariosios atsakomybės taikymas subjektyvaus bendrininkavimo atveju grindžiamas būtinybe maksimaliai apsaugoti nukentėjusiojo interesus – dažniausiai tokiose situacijose jis būtų nepajėgus įrodyti faktinį priežastinį ryšį tarp kiekvieno iš pažeidėjų veiksmų ir atsiradusios žalos, tačiau neteisėtų veiksmų pobūdis bei kaltės forma lemia poreikį įtvirtinti specialias nuostatas, užkertančias kelią pažeidėjams išvengti civilinės atsakomybės. Lietuvos Respublikos teisėje pagrindas taikyti solidariąją atsakomybę šiuo atveju yra LR CK 6.279 straipsnio 1 dalies norma, kuri taikoma kartu su platesnės apimties LR CK 6.6 straipsnio 3 dalies norma.

3. Objektyvaus bendrininkavimo atveju solidarioji atsakomybė taikoma todėl, kad žala atsiranda tik kaip visų veikusiųjų asmenų veiksmų padarinys, ir šia prasme žala nedaloma. Lietuvos Respublikos teisėje solidarioji atsakomybė bendraisiais objektyvaus bendrininkavimo atvejais reglamentuota LR CK 6.279 straipsnio 1 dalyje, taikomoje kartu su LR CK 6.6 straipsnio 3 dalimi, specialiais atvejais – LR CK 6.270 straipsnio 3 ir 4 dalyse bei LR CK 6.296 straipsnyje.

4. Alternatyvių prižasčių atvejais nėra bendrininkavimo siaurąja prasme. Tačiau kadangi šiose situacijose žalą galėjo sukelti bet kurio pažeidėjo veiksmai, siekiant palengvinti nukentėjusiojo našta, populiariausias teisėje siūlomas sprendimas yra solidariosios atsakomybės taikymas visiems potencialiems pažeidėjams, numatant galimybę jiems paneigti priežastinio ryšio buvimą ir tokiu būdu išvengti atsakomybės. Paneigiama solidariosios kiekvieno iš bendraskolių pareigos prezumpcija alternatyvių prižasčių atvejais Lietuvos teisėje įtvirtinta LR CK 6.279 straipsnio 4 dalyje.

5. Konkuruojančių prižasčių atvejais nėra bendrininkavimo jokia prasme. Solidarioji atsakomybė grindžiama nuostata, kad kiekvienas privalo atlyginti tą žalą, kurią savo veiksmais sukėlė – kadangi kiekvienas bendraskolis, nesant kito(-ų), būtų sukėlęs tokią pat žalą, visi bendraskoliai privalo atsakyti už visą atsiradusią žalą solidariai. Lietuvos teisėje pagrindas taikyti solidariąją atsakomybę šiuo atveju yra LR CK 6.6 straipsnio 3 dalies norma.

Literatūra

- Draft Common Frame of Reference* [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-04-20]. <http://webh01.ua.ac.be/storme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf>.
- Gerven, W., et al. *Tort Law*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2000.
- Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje *S. U., D. U. ir G. U. v. D. N. ir Lietuvos valstybė* (bylos Nr. 2A-258/2009).
- Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje *V. P. v. D. D., G. Ž., E. Š., J. M., V. S.* (bylos Nr. 2A-585/2009).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 21 d. Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga. *Teismų praktika*. 2008, Nr. 29.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *L. B. ir kt. v. DNSB „Medvėgalis“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-7-345/2007).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *J. M. Š. v. VĮ Registrų centro Kauno filialas, antstolė L. U. D.* (bylos Nr. 3K-7-59/2008). *Teismų praktika*. 2008, Nr. 29.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje *R. L. ir kt. v. VĮ Registrų centras* (bylos Nr. 3K-3-156/2005).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *J. R. v. VŠĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos* (bylos Nr. 3K-3-206/2005).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. Vilniaus universiteto Santariškių klinikos* (bylos Nr. 3K-3-556/2005).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *V. B. v. G. A., AB „Lietuvos draudimas“* (bylos Nr. 3K-3-420/2006).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *A. Š. v. J. K., S. B., L. M., UAB DK „PZU Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-33/2010).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje *S. U., D. U. ir G. U. v. D. N. ir Lietuvos valstybė* (bylos Nr. 3K-3-91/2010).
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
- Mikelėnas, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia, 2002.
- Mizaras, V. (red.). *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos: mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Justitia, 2007.
- Principles of European Tort Law. European Group on Tort Law*. Vienna: Springer-Verlag, 2004.
- Van Dam, C. *European Tort Law*. Oxford, New York: University Press, 2006.
- Vokietijos civilinio kodekso vertimas į anglų kalbą [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-03-15]. <http://bundesrecht.juris.de/englisch_bgb/index.html>.
- Vokietijos civilinis kodeksas (Bürgerliches Gesetzbuch) [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-03-15]. <<http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>>.
- Winiger, B., et al. *Digest of European Tort Law, Vol. 1: Essential Cases on Natural Causation*. Vienna: Springer-Verlag, 2007.
- Zimmermann, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996.

THE MULTIPLE DEBTORS CASE: THE EXTENT OF THE TORTIOUS DUTY TO COMPENSATE DAMAGE—SOLIDARY OR PROPORTIONAL LIABILITY?

Simona Selelionytė-Drukteinienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *Among the most complicated issues in the law of delict, in the case of multiple debtors, is to determine the scope of each co-debtor's liability. The rule of proportional liability clearly favours debtors more than the aggrieved party. And, on the contrary, the solidary liability best suits the interests of the aggrieved party as the risk of co-debtor's insolvency is transferred to the debtors. Furthermore, in the latter case, the debtors who attempt to allocate the scope of their liability among themselves and fail to reach an agreement have to undergo two legal procedures: the first concerning the compensation to the creditor, and the second concerning the determination of the scope of their liability among themselves. Adequate balancing of the interests of the two parties (the debtor and the creditor) lies among the major tasks of tort law. Therefore, the law should seek specific rules instrumental in determining the scope of the co-debtor's liability in the case of multiple debtors. The application of the rule of solidary liability is based on the assumption that individuals whose joint actions inflicted damage must compensate it together. However, it raises the question of how the joint actions should be perceived—whether as a subjective participation in the damage infliction process or more generally? Is it right to apply the rule of proportional liability in regard to the aggrieved party when the damage was caused as a result of unlawful actions by all individual debtors who had no agreement concerning either these unlawfully actions or the infliction of damage, or in certain cases did not even know about the illegal actions of the others? What answer could be given in case when all defendants acted in a risky way and each one of them could have caused the damage, but it is clear that only one of them (or some) in fact did cause it, but due to the lack of evidence it remains unclear whose actions were in fact damaging? It is not easy to provide answers to these and other questions that occur in cases of multiple debtors when trying to define the scope of their liability. However, the cases of multiple debtors can be classified by reasonably justifying the application of a particular rule for deciding the scope of liability to compensate the damage in regard to each of these groups. By referring to the doctrine and practice of other countries as well as the analysis of the positive law and court practice in Lithuania, this article aims to provide advice on the legal instruments to be used in order to justify the application of proportional or solidary liability in cases of multiple debtors.*

Systemic, teleological and comparative legal methods have been used in the article.

Keywords: *tort liability, solidary liability, proportional liability, multiple tortfeasors (debtors).*

Simona Selelionytė-Drukteinienė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: deliktų teisė, sutarčių teisė, valstybės atsakomybė.

Simona Selelionytė-Drukteinienė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil and Commercial Law, lecturer. Research interests: tort law, contract law, public liability.